

Η απόδοση των τίτλων έργων της σύγχρονης νεοελληνικής πεζογραφίας: μια συγκριτική παρουσίαση των μεταφράσεων στην αγγλική, γερμανική και ιταλική

Βαλκάνου Θεοδώρα, Καζαντζή Ήβη, Λιάνη Τατιάνα

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Abstract: The title of a literary work does not only have a trademark function, but is also an important factor as far as the promotion and distribution of the book are concerned. Moreover, a title plays the role of a threshold to the reading procedure. In the case of translated literature the rendering of a title becomes a much more crucial issue, since it involves notions of reception, concerning not just the specific piece of work, but more generally the national literature this work represents. The purpose of this paper is to present in a concise and comparative way the titles of the contemporary Greek novels that have been published the past twenty years into English, German and Italian. The main aims of this paper are a) to categorize the translating practices that have been used, b) to examine the factors that potentially determine the final choice of a title into a foreign language, and c) to offer an overview of how contemporary Greek literature is presented and received abroad through its translations. The examination of the above mentioned issues raise a number of questions: To what extent are norms of reception applied when a work of a minor literature is translated into a major linguistic/cultural system? What conclusions can be drawn concerning the presentation of translated contemporary Greek literature abroad?

Keywords: titles, translation, contemporary Greek fiction, reception, peritext.

Στην ανακοίνωσή μας παρουσιάζουμε την απόδοση των τίτλων έργων της νεοελληνικής πεζογραφίας στην αγγλική, γερμανική και ιταλική γλώσσα, τα οποία μεταφράστηκαν και εκδόθηκαν την τελευταία εικοσαετία.

Η παρουσίαση χωρίζεται σε τρία μέρη: Στο πρώτο μέρος σκιαγραφείται το πλαίσιο της έρευνας και δίνονται κάποιες θεωρητικές τοποθετήσεις αναφορικά με τη σημασία και τη λειτουργία του τίτλου ενός λογοτεχνικού έργου. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται οι μεταφραστικές τεχνικές που ακολουθήθηκαν και στο τρίτο μέρος αναφέρονται συνοπτικά ορισμένες παρατηρήσεις και εξάγονται συμπεράσματα που προκύπτουν από την εξέταση του υλικού.

Όσον αφορά το υλικό, επιλέξαμε να παρουσιάσουμε τους μεταφρασμένους τίτλους μόνο μυθιστορημάτων για έναν ουσιαστικό λόγο: Οι συλλογές ποιημάτων και διηγημάτων ενδεχομένως να μεταφράζονται ολόκληρες, σε αυτοτελείς εκδόσεις, που φέρουν τον τίτλο της συλλογής (στην περίπτωση αυτή δεν προκύπτει κάποια πρόσθετη ιδιαιτερότητα στην επιλογή απόδοσης του τίτλου). Μπορεί όμως (και είναι πολύ συχνή αυτή η πρακτική) διάφορα ποιήματα ή διηγήματα να μεταφράζονται αποσπασμένα από τη συλλογή από όπου προέρχονται και ενταγμένα σε ένα διαφορετικό corpus, μια νέας συλλογής ή ανθολογίας. Η θεματική, η επιλογή και η παρουσίαση της νέας αυτής συλλογής απαιτεί έναν νέο, αυτόνομο και πρωτότυπο τίτλο. Κατά συνέπεια, σε αυτήν την περίπτωση δεν τίθεται ζήτημα απόδοσης του τίτλου από τη μια γλώσσα στην άλλη και άρα δεν άπτεται της έρευνας μας.

Όσον αφορά το χρονικό πλαίσιο που θέσαμε στην έρευνά μας, της εικοσαετίας, θεωρούμε ότι ο αριθμός των τίτλων που προκύπτει μέσα σε αυτό το διάστημα (περίπου 100 τίτλοι για κάθε γλώσσα) είναι επαρκής και αντιπροσωπευτικός προκειμένου να προκύψουν κάποια πορίσματα.

Το υλικό που χρησιμοποιήσαμε αντλήθηκε από τη βάση δεδομένων του Εθνικού Κέντρου του Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ). Αντίστοιχη βάση δεδομένων έχει δημιουργηθεί και από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, όμως η βάση δεδομένων που αφορά τις μεταφράσεις στην αγγλική γλώσσα δεν έχει ολοκληρωθεί, είναι ακόμα σε εξέλιξη, κι έτσι δεν μπορούσαμε να τη χρησιμοποιήσουμε.

Ο τίτλος ενός λογοτεχνικού έργου εξετάζεται ως ένα από τα στοιχεία του ευρύτερου *περικειμένου* (όρος που ανήκει στον Genette 1987: 4), ένα από τα στοιχεία, δηλαδή, που περιβάλλουν ένα λογοτεχνικό κείμενο (π.χ. εισαγωγές, πρόλογοι, αφιερώσεις, περιεχόμενα, κλπ). Ωστόσο η σημασία του, όπως θα δούμε και παρακάτω, είναι καταλυτική. Όπως σημειώνει και ο Hazard Adams: «οι τίτλοι αποτελούν μέρος των έργων και, παρόλο που ανήκουν στο περιθώριο, το περιφερειακό αυτό στοιχείο τους έχει κεντρικό χαρακτήρα, ενώ αποτελούν πάντα συνεκδοχές». (1987: 29)

Από συμβατικής άποψης, ο τίτλος είναι η ταυτότητα του έργου, η βιβλιογραφική οντότητα και κατάταξή του στο λογοτεχνικό σύνολο. Ο μοναδικός τρόπος αναφοράς σε ένα έργο είναι μέσα από την ταυτοποίηση και το χαρακτηρισμό του με έναν ορισμένο τίτλο. (Fisher 1984: 287-295)

Πέρα όμως από την καθαρά πρακτική αυτή λειτουργικότητα του τίτλου, το γεγονός ότι αποτελεί μια πρώτη εξαιρετικά σύντομη παρουσίαση του έργου σημαίνει ότι αποσκοπεί στη λογική αλλά και στην αισθητική τέρψη: ένας τίτλος δεν αρκεί μόνο να ταυτοποιεί ή να χαρακτηρίζει ένα έργο, θα πρέπει παράλληλα να δίνει κάποιες πληροφορίες για αυτό καθώς και να κινεί και να προκαλεί το ενδιαφέρον του κοινού. Όπως αναφέρει και ο Levinson: «ο τίτλος που δίνεται σε ένα έργο επηρεάζει σημαντικά τόσο τη αισθητική όψη που παρουσιάζει αυτό, όσο και τις ιδιότητες που ορθώς αντιλαμβανόμαστε ότι διαθέτει. [...] οι τίτλοι αποτελούν οργανικό μέρος των έργων, σε πολλές περιπτώσεις αντανακλούν ουσιαστικά χαρακτηριστικά τους». (1985: 7)

Πρωτίστως ο τίτλος λειτουργεί ως κατώφλι ανάμεσα στην πιθανή και στην ουσιαστική εμπειρία της ανάγνωσης. Σε αυτόν μάλιστα στηρίζεται συχνά ο επίδοξος αναγνώστης, προκειμένου να περάσει το κατώφλι και να μπει στον κόσμο του βιβλίου, να προβεί, με άλλα λόγια, στο εγχείρημα την ανάγνωσης του υπόλοιπου κειμένου. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο τίτλος ενός λογοτεχνικού έργου δεν απευθύνεται αποκλειστικά και μόνο σε ένα αναγνωστικό κοινό (όπως συμβαίνει με το κείμενο αυτό καθαυτό) αλλά σε ένα ευρύτερο κοινό, το οποίο ενδεχομένως ποτέ να μην προχωρήσει σε μια περαιτέρω γνωριμία με το εν λόγω έργο.

Εδώ έγκειται και η πιο ενδιαφέρουσα λειτουργική ιδιότητα ενός τίτλου που είναι η στρατηγική επικοινωνίας που εξυπηρετεί και που αποσκοπεί στο πεδίο πρόσληψης του έργου από κάθε είδους δέκτη (αναγνώστη ή μη του λογοτεχνικού κειμένου). Όπως κάθε μορφή επικοινωνίας μέσω της πρόσληψης του μηνύματος από την πλευρά ενός δέκτη, έτσι κι εδώ οι δυνατότητες ανάγνωσής του είναι άπειρες.

Αν, λοιπόν, παρουσιάζονται αμέτρητες δυνατότητες ανάγνωσης ενός κειμένου όταν μιλάμε για μία γλώσσα, γίνεται εύκολα κατανοητό πόσο πολύ περιπλέκεται το ζήτημα όταν πρόκειται για μετάφραση, αφενός γιατί υπάρχει η μεταφράστρια/ ο μεταφραστής που λειτουργεί ταυτόχρονα και ως δέκτης και ως πομπός, αφετέρου γιατί εμπλέκονται στη διαδικασία και άλλοι φορείς (επιμελητές, εκδότες, κλπ- που αποβλέπουν κυρίως στο να εξασφαλίσουν την καλύτερη προώθηση του έργου στο εξωτερικό [Smith 2000: 1397]), καθώς επίσης διότι το κείμενο απευθύνεται πια σε ένα άλλο κοινό που έχει διαφορετικούς ορίζοντες προσδοκιών. Η πολυπλοκότητα αυτή αποτυπώνεται στην πολυμορφία που παρουσιάζουν οι μεταφρασμένοι τίτλοι.

Αυτό που κάναμε στην παρούσα έρευνά μας ήταν να συγκρίνουμε τις τεχνικές και τις στρατηγικές που ακολουθούνται στη μετάφραση των τίτλων προς τις τρεις γλώσσες και να καταγράψουμε κάποιες τάσεις. Πιο συγκεκριμένα, το υλικό μας

αποτελείται από 94 τίτλους έργων που μεταφράστηκαν προς τα αγγλικά, 89 στα γερμανικά και 103 στα ιταλικά. Ο κοινοί τίτλοι ήταν 18. Τα στοιχεία, ωστόσο, που παρουσιάζονται στα παρακάτω γραφήματα αφορούν το σύνολο σε κάθε γλώσσα και όχι μόνο τους κοινούς τίτλους.

Η πρώτη παρατήρηση για την περιγραφή των τίτλων στις γλώσσες-στόχους είναι ότι δε χρησιμοποιήσαμε ένα μόνο μοντέλο, αλλά δανειστήκαμε στοιχεία από διάφορα μοντέλα, οπότε η κατηγοριοποίηση που προτείνεται εδώ προκύπτει από την ανάγκη να περιγραφεί το συγκεκριμένο υλικό.

Γράφημα 1: Μεταφραστικές τεχνικές

Εντοπίσαμε 10 διαφορετικές τεχνικές, τις οποίες χωρίσαμε σε τρεις γενικές κατηγορίες, α) την πιστή μετάφραση, β) την ελεύθερη μετάφραση και γ) τη δημιουργία νέου τίτλου. Αντιμετωπίσαμε τον κάθε τίτλο ως μεταφραστική μονάδα, οπότε η περιγραφή αφορά ολόκληρο τον τίτλο και όχι τα επιμέρους λεξήματα.

Ακολουθεί η περιγραφή της κάθε υποκατηγορίας, μαζί με ορισμένα παραδείγματα.

α) Η κατηγορία της Πιστής μετάφρασης χωρίζεται σε δύο υποκατηγορίες:

α1. Η πρώτη τεχνική ήταν η **Διατήρηση του αρχικού τίτλου** (στις πιο πολλές περιπτώσεις πρόκειται για κύρια ονόματα με μεταγραμματισμό ή μεταγραφή), π.χ. η *Λωξάντρα* παραμένει *Loxandra* στα γερμανικά και στα ιταλικά.

α2. Η δεύτερη τεχνική είναι η **Κυριολεκτική μετάφραση**, π.χ. *Και με το φως των λύκων επανέρχονται*- *Und beim Licht des Wolfes kehren sie wieder*, στα γερμανικά.

β) Η δεύτερη κατηγορία, περιλαμβάνει, όπως δηλώνει η επικεφαλίδα που επιλέχθηκε, τεχνικές Ελεύθερης μετάφρασης:

β1. **Μετάφραση με μετάταξη** (αναφερόμαστε σε γραμματικές και συντακτικές αλλαγές). Αν και αυτή η κατηγορία δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον την προσθέσαμε γιατί διαφοροποιείται από την προηγούμενη. Το παράδειγμα προέρχεται από τα αγγλικά: *Συννεφιάζει και στη Μύκονο* – *Clouds Over Mykonos* / « σύννεφα πάνω από τη Μύκονο»

β2. **Μετάφραση με μετατροπία** (όπου παρατηρείται αλλαγή της οπτικής γωνίας) π.χ. *Ο σκοτεινός οδηγός*, στα ιταλικά γίνεται: *Il nocchiere tenebroso* / «ο σκοτεινός τιμονιέρης» - η ιταλική εκδοχή, δηλαδή, εμπεριέχει αναφορά σε πλοίο.

β3. **Μετάφραση με δυναμική ισοδυναμία** (εδώ εντάσσονται και οι τίτλοι που περιέχουν πολιτισμικά ισοδύναμα). Το *τρίτο στεφάνι*, για παράδειγμα, μεταφράστηκε στα ιταλικά ως *Il terzo anello* / «η τρίτη βέρα».

β4. **Μετάφραση με προσθήκη** (συνήθως επεξηγηματική ή προσθήκη στοιχείου που φανερώνει πολιτισμική ταυτότητα), π.χ. *Ο τελευταίος πειρασμός* – *The Last Temptation of Christ* - όπου προστίθεται η φράση «του Χριστού» στα αγγλικά

β5. **Μετάφραση με απαλοιφή**, π.χ. *Ζιγκ-ζαγκ στις νεραντζιές* – *Bittere Orangen*- στο γερμανικό τίτλο παραμένει μόνο οι λέξη «νεραντζιές».

γ) Στην τρίτη κατηγορία, της Δημιουργίας νέου τίτλου, εντάσσονται οι παρακάτω τεχνικές:

γ1. **Δημιουργία νέου τίτλου που έχει σχέση με τον αρχικό.** Εδώ υπάρχουν τροποποιήσεις που δεν μπορούσαν να ενταχθούν στις παραπάνω υποκατηγορίες, π.χ. *Η μητέρα του σκύλου – Die Tochter der Hündin* / «η κόρη της σκύλας», στα γερμανικά.

γ2. **Δημιουργία νέου τίτλου που δεν έχει καμία σχέση με τον αρχικό.** Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα από τα γερμανικά, *Η μρωδιά τους με κάνει να κλαίω – Mein fanatstischer Frisiersalon* / «φανταστικό μου κουρείο».

Τέλος, υπάρχει μια ακόμη κατηγορία που παρουσιάζει ενδιαφέρον, δεδομένου ότι φέρει στοιχεία διακειμενικότητας:

γ3. **Μετάφραση με αναφορά / υπαινιγμό σε τίτλους άλλων λογοτεχνικών έργων.** Οι *Επικίνδυνες μαγειρικές*, φερ' ειπείν, μεταφράζονται και στις τρεις γλώσσες με έναν τίτλο που παραπέμπει στις *Επικίνδυνες σχέσεις* του Lacloss, *Les Liaisons Dangereuses*. Έτσι η αγγλική έκδοση φέρει το γαλλικό τίτλο *Les liaisons culinaires*, ενώ στα γερμανικά ο τίτλος μεταφράζεται ως *Kulinarische Liebschaften* και στα ιταλικά, αντίστοιχα, ως *Le relazioni culinarie*.

Στο επόμενο γράφημα παρουσιάζονται οι 96 τίτλοι των αγγλικών, όπως κατανέμονται σύμφωνα με τις τεχνικές που περιγράφηκαν παραπάνω:

- Διατήρηση του αρχικού τίτλου
- Κυριολεκτική μετάφραση
- Μετάφραση με μετάταξη
- Μετάφραση με μετατροπία
- Μετάφραση με δυναμική ισοδυναμία
- Μετάφραση με προσθήκη
- Μετάφραση με απαλοιφή
- Νέος τίτλος (που έχει σχέση με τον αρχικό)
- Νέος τίτλος (που δεν έχει σχέση με τον αρχικό)
- Με υπαινιγμό σε άλλο έργο

Γράφημα 2. Μεταφραστικές τεχνικές – Προς τα αγγλικά

Ακολουθούν οι 89 τίτλοι των γερμανικών, με παρόμοια κατανομή.

- Διατήρηση του αρχικού τίτλου
- Κυριολεκτική μετάφραση
- Μετάφραση με μετάταξη
- Μετάφραση με μετατροπία
- Μετάφραση με δυναμική ισοδυναμία
- Μετάφραση με προσθήκη
- Μετάφραση με απαλοιφή
- Νέος τίτλος (που έχει σχέση με τον αρχικό)
- Νέος τίτλος (που δεν έχει σχέση με τον αρχικό)
- Με υπαινιγμό σε άλλο έργο

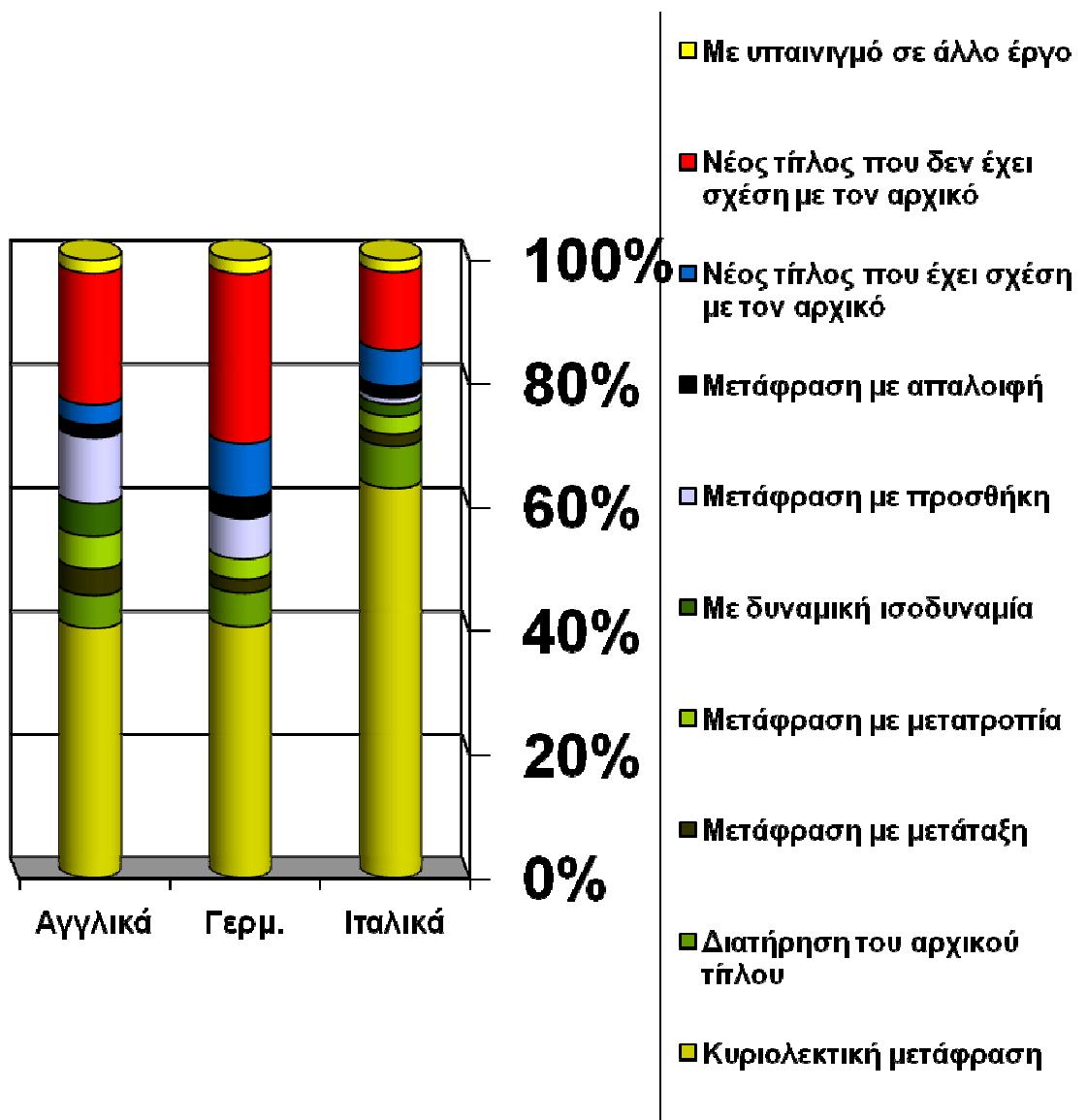
Γράφημα 3. Μεταφραστικές τεχνικές – Προς τα γερμανικά

Τέλος παρουσιάζεται το γράφημα με τους 103 τίτλους των ιταλικών, όπου υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση: το μεγαλύτερο τμήμα της πίτας καταλαμβάνεται από την κυριολεκτική μετάφραση.

- Διατήρηση του αρχικού τίτλου
- Κυριολεκτική μετάφραση
- Μετάφραση με μετάταξη
- Μετάφραση με μετατροπία
- Μετάφραση με δυναμική ισοδυναμία
- Μετάφραση με προσθήκη
- Μετάφραση με απαλοιφή
- Νέος τίτλος (που έχει σχέση με τον αρχικό)
- Νέος τίτλος (που δεν έχει σχέση με τον αρχικό)
- Με υπαινιγμό σε άλλο έργο

Γράφημα 4. Μεταφραστικές τεχνικές – Προς τα ιταλικά

Συγκριτικά, λοιπόν, τα στοιχεία έχουν ως εξής: παρατηρούμε ότι η κυρίαρχη τεχνική είναι η κυριολεκτική μετάφραση, και στις τρεις γλώσσες, ιδιαίτερα όμως στα ιταλικά, με αρκετή διαφορά, ενώ ακολουθεί και η δημιουργία τελείως διαφορετικού τίτλου και στις τρεις γλώσσες.

Γράφημα 5. Συγκριτική παρουσίαση στις τρεις γλώσσες

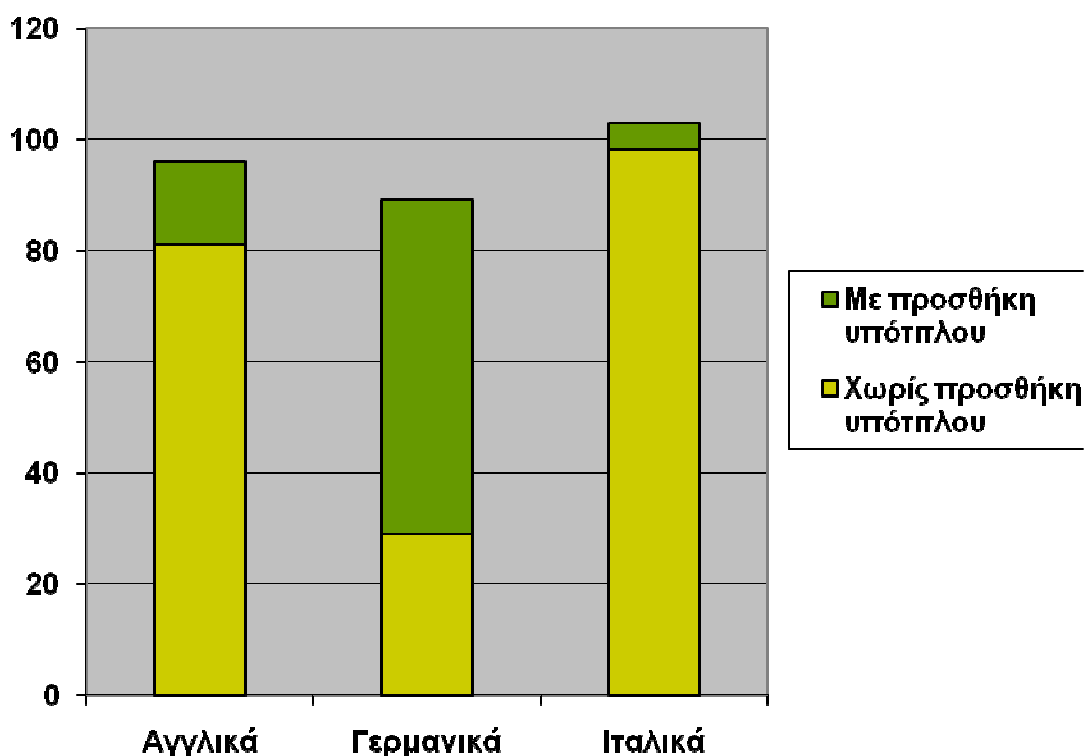
Από την επισκόπηση προέκυψαν ορισμένα ακόμη ενδιαφέροντα ζητήματα, τα οποία αναφέρουμε συνοπτικά:

Το πρώτο είναι η παρατήρηση ότι στις μεταφράσεις προς τα αγγλικά εμφανίζονται σε κάποιες περιπτώσεις δύο διαφορετικοί τίτλοι όταν κυκλοφορούν από άλλον εκδοτικό οίκο στο Ηνωμένο Βασίλειο και άλλον στις ΗΠΑ. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του *Νυχτερινού Δελτίου – Late-Night News* (στο Ηνωμένο Βασίλειο) και *Deadline in Athens* (στις ΗΠΑ), μεταφρασμένο, ωστόσο, και στις δύο περιπτώσεις από τον ίδιο μεταφραστή (David Connolly).

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η περίπτωση των κοινών τίτλων σε δύο ή και στις τρεις από τις γλώσσες-στόχους. Η περίπτωση της κατά λέξης μετάφρασης είναι απλή και ίσως συμπτωματική. Κοινοί τίτλοι, όμως, εμφανίζονται πολλές φορές και στην περίπτωση της δημιουργίας τελείως διαφορετικού τίτλου από τον αρχικό. Το μυθιστόρημα *Γιάντες*, για παράδειγμα, γίνεται «ο κήπος των χταποδιών», τόσο στα γερμανικά, όσο και στα ιταλικά. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει

προφανώς κάποια σχέση και συνεννόηση μεταξύ των μεταφραστών ή των εκδοτικών οίκων.

Ένα ακόμη ζήτημα είναι η προσθήκη στον τίτλο υπότιτλου που δηλώνει το λογοτεχνικό είδος, π.χ. «μυθιστόρημα», ή ενίοτε «ιστορικό μυθιστόρημα». Για παράδειγμα, *Ο τελευταίος πειρασμός* γίνεται *Die letzte Versuchung: Roman*. Η τακτική αυτή επικρατεί ιδιαίτερα στις γερμανικές μεταφράσεις (60 από τους 100 μεταφρασμένους τίτλους), πολύ λιγότερο στις αγγλικές (15/98) και σε ελάχιστες περιπτώσεις στις ιταλικές (5/103). Σε κάποιες περιπτώσεις, μάλιστα, ο υπότιτλος γίνεται πιο συγκεκριμένος: Στην *Αιολική γη* του Βενέζη προστίθεται στα γερμανικά ο υπότιτλος *Roman einer griechischen Kindheit*, «Μυθιστόρημα για μια ελληνική παιδική ηλικία». Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να κάνουμε στην περίπτωση των αστυνομικών μυθιστορημάτων (σχεδόν όλα του Πέτρου Μάρκαρη στο σώμα κειμένων που εξετάσαμε). Αυτό που παρατηρείται κατά κόρον στις γερμανικές μεταφράσεις είναι η προσθήκη υπότιτλου που παραπέμπει στο είδος του αστυνομικού μυθιστορήματος *Ein Fall für Kostas Charitos* / «μια υπόθεση για τον Κώστα Χαρίτο». Αντίστοιχη πρακτική έχουμε από μια φορά μόνο στα αγγλικά και στα ιταλικά. Στη γερμανική εκδοτική αγορά, ωστόσο, αυτή είναι μία πάγια πρακτική, αφού όλα σχεδόν τα αστυνομικά μυθιστορήματα φέρουν αντίστοιχο υπότιτλο, οπότε η μετάφραση των τίτλων είναι απόλυτα ευθυγραμμισμένη με τις νόρμες της γλώσσας-στόχου.

Γράφημα 6: Μετάφραση με/χωρίς προσθήκη λογοτεχνικού είδους στον υπότιτλο

Ένα άλλο ζήτημα που θεωρούμε πολύ σημαντικό είναι το αν χρησιμοποιούνται οικειοποιητικές ή ξενοποιητικές στρατηγικές, ή μάλλον αν τονίζεται ή όχι η πολιτισμική προέλευση των έργων. Αυτό για την παρουσίασή μας συνίσταται στα εξής: Στους μεν τίτλους που είναι ουδέτεροι, χωρίς πολιτισμικές αναφορές, υπάρχει προσθήκη που να υπογραμμίζει την πολιτισμική ταυτότητα; Στους δε τίτλους που

περιέχουν πολιτισμικά στοιχεία, αυτά διατηρούνται, απαλείφονται ή ίσως επεξηγούνται; Οι παρατηρήσεις μας σε σχέση με τις τρεις γλώσσες έχουν ως εξής: Στα ιταλικά, όπου κυριαρχεί στους τίτλους η πιστή, κυρίως κατά λέξη μετάφραση, η (σ)τάση είναι, αντίστοιχα, ουδέτερη. Δεν απαλείφεται, αλλά ούτε και τονίζεται η ελληνική προέλευση των έργων, ενίοτε υπάρχουν κάποια οικειοποιητικά στοιχεία, όπως το παράδειγμα της «τρίτης βέρας», που αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά αυτά αποτελούν μάλλον εξαιρέσεις. Στα αγγλικά, επικρατεί παρόμοια εικόνα. Όπου υπάρχουν πολιτισμικές αναφορές διατηρούνται, με μία μόνο εξαίρεση, ωστόσο υπάρχουν κάποιες περιπτώσεις, 6 συγκεκριμένα, όπου υπάρχουν προσθήκες που παραπέμπουν στην Ελλάδα, π.χ. *Η κυρία της βιτρίνας* γίνεται *The facade lady of Corfu*, (υπάρχει δηλαδή αναφορά στο νησί της Κέρκυρας). Στις γερμανικές μεταφράσεις, αντίθετα, είναι πολύ πιο συνήθης η παρουσία στοιχείων που «φωτογραφίζουν» την Ελλάδα, εμφανίζεται, δηλαδή, ιδιαίτερα έντονη, η τάση να προσδοθούν στα ελληνικά βιβλία στοιχεία φολκλόρ, που συμβαδίζουν με τις στερεοτυπικές εικόνες της Ελλάδας στη Γερμανία, είτε αυτές σχετίζονται με την αρχαιότητα είτε με τον τουρισμό και τα νησιά της. Έτσι, μια σειρά τίτλων μεταφράζεται με έμφαση στην ελληνική τους προέλευση, όπως *Η μητρική γλώσσα* του Αλεξάκη ως *Das Rätsel von Delphi* / «το αίνιγμα των Δελφών», *Η αναζήτηση* του Θέμελη, ως *Jenseits von Epirus* / «πέρα από την Ήπειρο», η *Μικρά Αγγλία* της Καρυστιάνη, ως *Die Frauen von Andros* / «οι γυναίκες της Άνδρου», το *Νυχτερινό δελτίο* του Μάρκαρη, ως *Hellas Channel* / «το κανάλι της Ελλάδας» και το *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*, ως *Griechische Passion* / «ελληνικά πάθη».

Τέλος ως σημειωθεί πως οι παραπάνω διαπιστώσεις μας, όσον αφορά το πώς καταγράφεται η μεταφραστική δραστηριότητα στην περίπτωση των τίτλων και κατ' επέκταση το πώς αποτυπώνεται η παρουσία της ελληνικής λογοτεχνίας στις κουλτούρες-στόχους που εξετάσαμε, προκύπτει από τη συγκριτική μελέτη του συγκεκριμένου υλικού. Διατηρούμε, κατά συνέπεια την επιφύλαξη ότι αυτή η δική μας – συνολικότερη – εικόνα, ίσως δε φτάνει τελικά στο ξένο κοινό με τον ίδιο τρόπο, αφού η πρόσληψη της ελληνικής λογοτεχνίας παραμένει αποσπασματική, εξαιτίας της σχετικά περιορισμένης κυκλοφορίας των ελληνικών έργων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Adams H. (1987). "Titles, Titling, and Entitlement to". In *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 46:1, 7-21.
- Genette G. (1987). *Seuils*. Paris: Editions du Seuil.
- Fisher J. (1984). "Entitling". In *Critical Inquiry* 11:2, 286-298.
- Levinson J. (1985). "Titles". In *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 44:1, 29-39.
- Smith C. (2000). "Titles Translating into English". In O. Classe (ed), *Encyclopedia of Literary Translation into English*. London: Taylor & Francis, 1397-1398.